

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över En ny lag om konsumentskydd vid köp och vissa andra avtal, SOU 2020:51

Den samhällsvetenskapliga fakulteten vid Umeå universitet har getts möjlighet att bereda Umeå universitets yttrande över SOU 2020:51 En ny lag om konsumentskydd vid köp och vissa andra avtal. Yttrandet är utarbetat av universitetslektor Ann-Sofie Henrikson, universitetslektor Maria Eklund, universitetslektor Jan Leidö samt universitetsadjunkt Eva Kjellin vid Juridiska institutionen. Remissyttrandet är disponerat i den ordning förslagen läggs fram efter utredningens kapitel.

Sammanfattning

Den samhällsvetenskapliga fakulteten ställer sig i huvudsak positiv till utredningens förslag till en ny konsumentköplag. Det är viktigt att konsumenter åtnjuter ett starkt skydd vid köp av lösa saker eller vid avtal där digitalt innehåll eller digitala tjänster tillhandahålls. En sammanhållen konsumentlag med kapitelindelning är ett bra initiativ. Dock ställer sig fakulteten kritiskt till att den nya lagen kallas lag om konsumentskydd vid köp och vissa andra avtal, eftersom det är oklart på vilket sätt konsumenten faktiskt skyddas genom reglerna. Särskilt som det skydd som idag finns i vissa avseenden kommer att försvagas. Att benämna lagen konsumentskyddslag inger falska förhoppningar för konsumenterna.

Vidare är fakulteten kritisk till att lagen ges en svårbegriplig systematik med korshänvisningar som gör den både svåröverskådlig och svår att tillämpa. Det går också att anta att en gränsdragningsproblematik kan komma att uppstå vid tillämpningen av några av bestämmelserna, något som kan inbjuda till att lagen enkelt kan kringgåas med följd att rättsläget blir oklart och oförutsägbart.

Fakulteten avstyrker förslaget om att konsumenten ges en undersökningsplikt vid köp av levande djur. Förslaget innebär en klar försämring av det gällande konsumentskyddet och avviker från vad som annars krävs av en konsument vid köp av lösa saker. Lagförslaget med tillhörande kommentarer ger inte heller tillräcklig ledning om hur omfattande undersökning som krävs av konsumenten och är i vissa delar motsägelsefullt. Att lägga en undersökningsplikt på köparen riskerar att gynna företag som bedriver oseriös avel eller djurförsäljning.

Allmänt om förslagen i utredningen

Utredningens förslag uppfattas ha en svårbegriplig systematik genom ett stort antal korshänvisningar, särskilt i kapitel 10. På konsumentområdet är det av särskild vikt att det finns klara och tvingande rättsregler. Regleringen bör vara pedagogiskt framställd så att den är någorlunda lättbegriplig. Bestämmelserna bör kunna tillämpas av säljare och konsumenter i allmänhet utan att de måste besitta större juridisk sakkunskap. Därtill sker rådgivning i konsumentfrågor i många fall av kommunernas konsumentvägledare och de har inte alltid så omfattande juridisk utbildning. Kravet på ett genomtänkt, logiskt och pedagogiskt upplägg är därför särskilt angeläget för regler på konsumentområdet.

UMEÅ UNIVERSITET

Sid 2 (4)

Fler definitioner än de som nu finns i utredningen skulle vinna på att förklaras genom konkreta exempel med vad som avses. Det är inte heller tillfredsställande att innebörden av och skillnaden mellan vissa begrepp endast kan klargöras efter en genomgång av den engelska versionen av direktivet. Även om den tekniska utvecklingen kan göra att exemplen på några års sikt inte längre är aktuella, underlättar dessa rättstillämpningen såväl initialt som på sikt.

Vidare är det svårt att se någon logik i att blanda regler för köp av vissa tjänster med reglerna för köp av varor. Det hade varit önskvärt med en övergripande översyn av den mångfald av konsumentrelaterade tjänster som finns idag och ett inarbetande av konsumenttjänstlagen i den nya lagen, där den finska konsumentskyddslagen 38/1978 kan tjäna som en förebild. Det är viktigt med en balanserad förstärkning av skyddet vid köp av konsumenttjänster och att de därtill knutna lagtekniska frågorna belyses. Den föreslagna lösningen, med helt andra utgångspunkter i fråga om dispositivitet och krav på konsumenten än i konsumenttjänstlagen, innebär troligen att skyddsomfånget varierar avsevärt mellan de tjänster som faller inom ramen för den föreslagna lagen och de tjänster som genom direkt eller analogisk tillämpning faller under konsumenttjänstlagen. Detta skapar gränsdragningsproblematik och frågor om det rimliga i de skilda utfallen.

Det finns således en risk att konsumentskyddet försämras eller i vissa fall helt urholkas genom de möjligheter säljaren ges att avtala bort när en vara ska anses felaktig. Reglerna förutsätter en noggrann uppföljning och tillsyn så att konsumenten inte slentrianmässigt tvingas skriva under omfattande friskrivningsklausuler.

Felbestämmelserna

Enligt 4 kap. 1 § 1 st. 2 meningens ska varan vara ägnad för det särskilda ändamål köparen avsåg om säljaren godtagit detta ändamål. I betänkandet framhålls att ändringen inte innebär någon praktisk skillnad i jämförelse med nuvarande formulering "att säljaren måste ha insett", något som dock kan ifrågasättas. Konsumenten har en skyldighet att informera om det särskilda ändamålet, samtidigt som det enligt betänkandet saknas krav på att säljaren uttryckligen ska godkänna detta. Vid en eventuell tvist torde köparen ha bevisbördan för att säljaren godtagit det särskilda ändamålet. Det förefaller enkelt för en säljare att i efterhand invända att hen aldrig fått någon information om något ändamål. Ändringen framstår språkligt sett som en försvagning av skyddet för konsumenten. Ska formuleringen inte innebära någon praktisk skillnad mot nuvarande lösning bör detta tydligt framgå av kommentaren.

I 4 kap. 3 § anges att digitalt innehåll och digital tjänst i en vara med digitala delar ska tillhandahållas i den senaste versionen om inte annat följer av avtalet. Till skillnad från 4 kap. 2 och 5 § följer av 4 kap. 3 §, i enlighet med art 8.6 i direktivet om tillhandahållande av digitalt innehåll, ingen skyldighet att informera om att köpet inte avser den senaste versionen. Däremot ska varan anses felaktig om säljaren underlåtit att upplysa köparen om varans egenskap och användning om det kan anses ha inverkat på köpet enligt 4 kap. 4 § 1 st. p. 2. Här förefaller det oklart vilken information som krävs från säljaren, särskilt för det fall köparen påstår att någon information i detta avseende inte alls har lämnats. Konsumenten borde kunna förvänta sig att bli tydligt informerad, inte bara genom avtalet, om att den levererade versionen inte är den senaste och vad köpet av en äldre version innebär för konsumentens användning av varan under de närmaste åren. Vad beträffar 4 kap. 7 § föreligger det en risk att säljaren slentrianmässigt avtalar bort kända svagheter på varan på ett sätt som urholkar konsumentskyddet. Det är lätt att föreställa sig att köparen inför köpet presenteras en lång lista med friskrivningar, som sedan undertecknas utan närmare eftertanke.

Undersökning av ett levande djur

Den samhällsvetenskapliga fakulteten avstyrker förslaget rörande undersökning av levande djur, eftersom det innebär en klar försämring av konsumentskyddet i en situation där köparen lätt kan hamna i rättsligt underläge mot säljaren och där det handlar om förhållandevis stora belopp, ibland mycket stora belopp. Det är rimligare att säljaren, som ofta också känner de individuella djuren bättre och kan försäkra sig för eventuella dolda fel, kalkylera eventuell risk i prissättningen och vara aktsam vid val av köpare, även fortsättningsvis ansvarar för ursprungliga fel. Säljarens ansvar för ursprungliga fel kan ses som ett incitament för denne att vara seriös och aktsam vid avel, inköp och försäljning. På senare år har handeln med importerade djur t.ex. hästar och hundar ökat stort och det är viktigt att även fortsättningsvis ge incitament till näringsidkaren att ta ansvar för djurens hälsotillstånd och skick när de säljs till konsumenter. Exempelvis anges i betänkandet att antalet registrerade hundar i klubbens register minskar samtidigt som antalet hundar i Sverige ökar. Att en säljare tillämpar konsumentköplagen och ansvarar för ursprungliga fel borde kunna användas i marknadsföringssyfte. Genom presumptionsregeln med omvänd bevisbörda för ursprungligt fel finns ändå möjlighet för säljaren att motbevisa ursprungligheten genom att göra sannolikt att felet inte är förenligt med varans eller felets art, t.ex. att det beror på vanvård.

Köp av levande djur är för en konsument vanligen ett så kallat sällanköp som bara görs någon enstaka gång i livet och det gör det svårt för konsumenten att lära av eventuella misstag. Köpet är också vanligen mer känslomässigt än rationellt styrt och köpesumman uppgår för många konsumenter till ett inte obetydligt belopp. Säljaren har ett betydande informationsöverskott om djuret och ofta om dess genetiska bakgrund och har möjlighet att undanhålla information som kan ha betydelse för köpet. Med andra ord är köp av levande djur en rättshandling där konsumenten typiskt sett har en svagare ställning och ett behov av rättsligt skydd i förhållande till motparten. Förslaget kan emellertid vara rimligt för köp av dyrare djur, som hästar, där köpesumman i vart fall uppgår till storleksordningen två prisbasbelopp. Av kommentarstexten framgår att de flesta köp som förekommer är köp av hundar och katter samtidigt som de flesta problem som beskrivs med gällande lagstiftning är hänförliga till köp av hästar. Den nu satta gränsen vid en tiondel av prisbasbeloppet gör att i princip bara ett fåtal smådjur inte omfattas, samtidigt som konsumentskyddet är angeläget vid det stora flertalet köp.

Av kommentaren till lagtexten anges att köparen själv ska undersöka djuret. Köparen förlorar bara rätten att göra gällande sådana fel som hen borde ha upptäckt vid undersökningen utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Djur som redan idag veterinärundersöks innan försäljning bör fortsättningsvis också veterinärundersökas. Det anges att det inte är givet att röntgenundersökning krävs. Det framgår således inte hur långtgående undersökning, röntgen, dna-test osv. som krävs av köparen, utan förefaller behöva avgöras från fall till fall. För en blivande köpare ges inte mycket ledning av hur långtgående undersökning som förväntas, och därtill flyttas undersökningen och kostnaden från säljaren till köparen. Det blir därtill svårt för konsumenten att bevisa att djuret lider av ett ursprungligt fel som inte borde ha upptäckts vid undersökningen eller att säljaren handlat i strid mot tro och heder.

Garantier

Samhällsvetenskapliga fakulteten noterar att ett generellt problem som inte uppmärksammas i förslaget är garantier som används på ett vilseledande sätt genom att garantin bara avser en viss del av en komplex vara. Exempelvis kan det finnas en mycket lång garanti för fjädrarna i en säng samtidigt som något annat viktigt men svagare del inte omfattas av garantin, vilken i praktiken ger produkten en betydligt kortare livslängd. Den långa garantin framhålls ofta som något mycket

förmånligt för produkten, som exempelvis livstidsgaranti, men saknar i realiteten betydelse, om produkten som helhet inte alls håller lika länge.

Påföljder vid fel i vara

I förslaget är det oklart om skadeståndsskyldigheten i 5 kap. 14 §, som omfattar skada som uppkommer på annan egendom, ska tillämpas i fråga om digital egendom. Om ett datorprogram orsakar skada på hårdvara är 5 kap. 14 § tillämplig, men en mer relevant fråga är om skadeståndsskyldigheten även ska avse skada på eller förlust av data, t.ex. om bilder eller andra dokument förstörs eller försvinner p.g.a. brister i mjukvaran, och hur konsumenten i så fall förväntas kunna bevisa att dataförlusten beror på brister i den tillhandahållna mjukvaran.

Avtal om digitalt innehåll eller digitala tjänster

Gränsdragningen mellan fel i tjänst eller fel i vara kan orsaka gränsdragningsproblem, och felbestämmelserna behöver ses över för att bättre matcha digitala tjänster.

Vidare är det något oklart beträffande vilka krav som kan ställas på en konsument i enlighet med 10 kap. 7 §. Av förslaget framgår att konsumenten ska samarbeta med näringsidkaren för att fastställa om det är konsumentens hårdvara, programvara eller nätanslutning som orsakar den bristande avtalsenligheten. Detta ska ske genom att konsumenten ska kunna tillhandahålla genererade tillbudsrapporter eller uppgifter om internetuppkopplingen, samt i undantagsfall kunna bevilja virtuell tillgång till sin digitala miljö. Ovanstående åtgärder (t.ex. generera tillbudsrapporter eller möjliggöra virtuell tillgång till sin digitala miljö) kan inte rimligen förväntas av en genomsnittskonsument. Det vore olämpligt om konsumentskyddet i form av presumtionsregeln blir beroende av konsumentens digitala kompetens, vilket i praktiken försämrar konsumentskyddet för särskilt skyddsvärda grupper som äldre och konsumenter med begränsad datorkompetens. Med tanke på regleringens funktion som skyddslagstiftning är det viktigt att lagstiftarens utgångspunkter om konsumenten och vederbörandes förmågor inte innebär att särskilt skyddsvärda grupper i praktiken stängs ute från skyddet. I den mån näringsidkaren behöver fastställa om problemet har sitt ursprung i hårdvara, uppkoppling eller mjukvara kan en stor del av ansvaret för att fastställa detta läggas över på de mjukvaruutvecklare som kan bygga in funktioner för att avgöra detta och enkelt kunna skicka rapporter.

I och med svårigheterna för den enskilde konsumenten att utföra sådana operationer, måste det även övervägas om en sådan regel rent av kan vara diskriminerande mot vissa grupper av konsumenter, till exempel äldre eller ovana datoranvändare, som fått problem. Det är därför inte skäligt att konsumenten förutsätts besitta ingående datorkompetens eller vara insatta datoranvändare för att kunna tillvarata sina rättigheter enligt avtalet eller påtala ett kontraktsbrott. Eftersom regleringen är en skyddslagstiftning måste den dels vara tydlig avseende både innehåll och framställning, dels vara utformad på ett sådant sätt att konsumentgruppen omfattar även svaga grupper med ett extra starkt skyddsbehov.

Beslut i ärendet har fattats av professor Ruth Mannelqvist, den Samhällsvetenskapliga fakultetens dekan, efter föredragning av fakultetssamordnare Åsa P Isaksson.

Ruth Mannelqvist
Dekan

Åsa P Isaksson